

LASTENSUOJELULAIN MUKAISET HAKEMUSASIAT HALLINTO-OIKEUDESSA

Helsinki 13.11.2008

Vuokko Ylinen
Varatuomari , lakimies

Hakemusasiat

- Tahdonvastainen huostaanotto ja sijaishuoltoon sijoittaminen LSL 43 §
- Väliaikainen määräys LSL 83 §
- Tuomioistuimen lupa lapsen tutkimiseen LSL 28 §
- Kiireellisen sijoituksen määräajan jatkaminen LSL 39,4 §
- Hakemus täytäntöönpanon keskeyttämisestä tai kieltämisestä LSL 01,3 §
- Hallintoriita lastensuojelun järjestämiskustannuksista LSL 16 §

Huostaanotosta päättäminen

- Sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua asian
 - Päätöksentekijällä oltava kelpoisuuslain (272/2005) 10 .1 §:n mukainen kelpoisuus
 - Toimivalta määritelty kunnan johtosäännössä
 - Tilanteessa, jossa lapsen huoltaja tai 12 – vuotta täyttänyt lapsi eivät vastusta taikka
 - Kuuleminen jätetty suorittamatta lapsen ja kuultavan puuttuvan yhteydenpidon taikka kuultavan asuin- tai olinpaikan selvittämistä varten (ei selviä kohtuullisin toimenpitein) eikä kuuleminen ole tarpeen asian selvittämiseksi

Hallinto-oikeus päätöksentekijänä

- Lapsen huoltaja tai 12 –v täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa ja siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista
- Kuuleminen jätetty suorittamatta muusta syystä kuin puuttuvan yhteydenpidon taikka kuultavan asuin- ja olinpaikan selvittämisvaikeuksien takia
- Sosiaalihuollon johtava viranhaltija tai hänen määräämänsä sosiaalityöntekijä tekee hakemuksen lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän valmisteltua hakemuksen

Huostaanottohakemuksen luonne

- Hallintolainkäyttölain (HLL) 69 §
 - ...julkisoikeudellisesta oikeussuhteesta aiheutuvaa velvollisuutta tai oikeutta koskevan riidan, johon haetaan viranomaisen ratkaisua muuten kuin muutoksenhakuteitse, käsittelee hallinto-oikeus
 - Hakemuksen käsittelee se hallinto-oikeus, jonka tuomiopiirissä lapsen kotipaikka on HLL 70 §
 - Lastensuojelun toimeenpanosta vastaa kunnan sosiaalihuollosta vastaava toimielin
 - Toimielimellä velvollisuus ryhtyä huostaanottoon ja sijaishuollon järjestämiseen vs. lapsella subjektiivinen oikeus sijaishuoltoon
 - Sijaishuoltoon liittyy julkisen vallan käyttö – julkisoikeudellinen oikeussuhde toimielimen ja lapsen/perheen välillä
 - lapsen huoltoon ja hoitoon liittyvät tehtävät siirtyvät pääosin toimielimen vastuulle / huoltajan oikeudet vastaavasti kaventuvat

Huostaanottohakemus

- Vaatimus lapsen huostaanotosta ja sijaishuoltoon sijoittamisesta
 - Yksilöidään vaatimuksen perusteet (puutteet lapsen kasvuolosuhteissa tai lapsen oma käyttäytyminen)
 - Perusteet esitetään kootusti ja selkeästi
 - Vaatimuskohdassa ei tarvitse selostaa tarkempia tapahtumatietoja eikä sosiaalityöntekijän arvioita
 - Sosiaalityöntekijän yhteenveto tai muu selvitys lapsen ja perheen tilanteesta voi olla erillinen liite
 - Jos vaaditaan samalla väliaikaista määräystä, vaatimus on perusteltava ja kuvattava paikka, jota ehdotetaan lapsi ehdotetaan asuinpaikaksi asian käsittelyn ajaksi

huostaanottohakemus

- ...vaatimus
 - Todetaan avohuollon tukitoimien soveltumattomuus/mahdottomuus/riittämättömyys
 - Esitetään ytimekkäästi perustelut sijaishuollon huoltomuodon – ja paikan valinnalle
 - Laitoshuolto / perhehoito
 - Sijaishuoltopaikan soveltuvuus lapsen tarpeisiin
 - Pitkäaikainen sijaishuoltopaikka ei välttämättä hakemusvaiheessa vielä tiedossa
 - Kuvattava kuitenkin, millaista paikkaa haetaan
 - Todetaan, miksi sijaishuolto on lapsen edun mukainen ratkaisu

Asiakassuunnitelma

- Lasta koskeva asiakassuunnitelma
 - Sisältää LSL 30 §:ssä mainitut asiat
 - Voidaan täydentää erillisellä hoito- ja kasvatussuunnitelmalla
 - Mikäli asiakassuunnitelmaa ei ole laadittu, on hakemuksessa ilmoitettava syy siihen
 - Suunnitelman puuttuessa hakemuksessa (sosiaalityöntekijän yhteenvedossa) esitetään sosiaalityöntekijän arvio suunnitelmaan liittyvistä asioista

Avohuollon tukitoimet

- ❑ Selvitys perheelle ja lapselle annetuista tai tarjotuista avohuollon tukitoimista
 - ❑ Luettelo
 - ❑ Mitä tukitoimia on tarjottu ja järjestetty ja ajankohdat
 - ❑ Mitä perhe on halunnut ja mitä ottanut vastaan
 - ❑ Mistä tukitoimista perhe on kieltäytynyt (ja miksi)
 - ❑ Sosiaalityöntekijän arvio, mitkä tukitoimet ovat olleet tässä tapauksessa mahdollisia / riittäviä / tarkoituksenmukaisia
 - ❑ Olisi hyvä selostaa jonkin verran myös annettujen tukitoimien vaikuttavuutta – onko päästy tavoitteisiin

... tukitoimet

- Avohuollon tukitoimet
 - Hakemukseen ei tarvitse liittää päätöksiä myönnettyistä avohuollon tukitoimista ellei
 - Erityistä syytä, esim. perhe kiistää saaneensa tukitoimia
 - Avohuollon tukitoimia tulee selvittää aikaisempaa tarkemmin
 - Suullisissa käsittelyissä on tavallista, että on erimielisyyttä siitä, onko avohuollon tukitoimia tarjottu / mitä on tarjottu / ovatko ne olleet sellaisia, joista perhe/lapsi olisi kokenut hyötynensä

Läheisverkoston kartoittaminen

- Selvitys lapsen läheisverkoston järjestämisestä
 - On aina tehtävä, jos lapsella on läheisiä henkilöitä (muualla asuva vanhempi, sukulaiset, muu läheinen henkilö), joka voisi ottaa lapsen luokseen asumaan tai muuten osallistua lapsen tukemiseen
 - Käy ilmi lastensuojelutarvetta selvittäessä
 - Jos ei tehdä, perusteltava miksi (kiireellisyys tai muu perusteltu syy)
 - Huomattava myös sosiaaliviranomaisen velvollisuus ryhtyä toimenpiteisiin lapsen huollon järjestämiseksi sopimuksin tai tuomioistuimen päätöksellä, jos se on lapsen edun mukaista

Selvitys sijaishuoltopaikasta

- Selvitys sijaishuoltopaikasta
 - Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle on sijaishuollon olennaisin piirre (KHO 11.05.1999/1070)
 - Poikkeustilanteet säädetty LSL 49.3 §
 - Jos sijaishuoltopaikka on jo tiedossa
 - Kuvataan, miten paikka vastaa lapsen tarpeisiin/huostaanoton perusteisiin
 - Lapsen erityiset tarpeet (mahdollisuudet kielellisten, kulttuuristen, uskonnollisten tarpeiden huomioonottamiseen)
 - Esim. esite sijaishuoltopaikasta voi olla mukana
 - Jos sijoituspaikkaa ei hakemusvaiheessa ole löytynyt
 - Kuvataan, millaista paikkaa etsitään ja mitä vaihtoehtoja on olemassa
 - Vähintäänkin nimettävä huoltomuoto , esim. Perhehoito
 - Oikeuskäytännössä tulkintaa sen suhteen, voidaanko lapsi huostaanoton yhteydessä sijoittaa esim. perhehoitoon ilman konkreettisen paikan nimeämistä

Sijaishuoltopaikan selvittäminen

- Lähtökohtaisesti hakijan selvitetävä
- Jos asianosaiset vastustavat paikkaa/esittävät muita vaihtoehtoja
 - Asianosaisen esittämä näyttö / hakijan esittämä näyttö / Hallinto-oikeus punnitsee eri selvitysten näyttöarvoa
 - Ongelmallista, miten pitkälle Hallinto-oikeus voi oma-aloitteisesti sijaishuoltopaikan sopivuutta selvittää

Suunnitelma yhteydenpidon toteuttamisesta

- Suunnitelma lapsen ja hänen läheistensä yhteydenpidon toteuttamisesta
 - Sijaishuoltoa toteutettaessa on otettava lapsen edun mukaisella tavalla huomioon tavoite perheen jälleen yhdistämisestä LSL 4 §
 - Kuvataan miten yhteydenpito järjestetään ja miten sitä tuetaan
 - Jos on tehty yhteydenpidon rajoittamispäätös, selvitys siitä
 - Kuvataan niitä edellytyksiä, joiden vallitessa lapsi voisi palata perheeseen – esim. vanhempien sitoutuminen päihdehoitoon ja riittävä näyttö sen kantavuudesta

Lapsen terveydentilan tutkiminen

- Suunnitelma tai selvitys lapsen terveydentilan tutkimisesta sijaishuoltoon sijoittamisen yhteydessä
 - Milloin ja miten terveydentilatutkimus tullaan tekemään
 - Jos tutkimusta pidetään tarpeettomana, syyt siihen
 - Terveystieteiden tutkimuskeskuksella on erityinen velvollisuus antaa asiantuntija-apua lastensuojelulle ja järjestää lapsen tutkimus ja hoito ja terapiapalvelut LSL 15 §

Lapsen mielipiteen selvittäminen ja asianosaisten kuuleminen

- Selvitys lapsen mielipiteen selvittämisestä ja asianosaisten kuulemisesta
 - Lapsen ”äänen” kuuleminen tärkeää
 - Edunvalvojan hankkiminen tarvittaessa lapselle
- Kuulemiskertomukset liitettävä hakemukseen
 - kuultavien mielipiteet, vastaustavat tai eivät vastusta/ mahdolliset perustelut
 - Kuulemiskutsuja, saantitodistuksia tai muita lähetteitä ei tarvitse liittää mukaan ellei tarpeen osoittaa, että kuulemistilaisuus on varattu mutta kuultava ei ole halunnut sitä käyttää

Asianosaisten kuuleminen

- Ennen päätöstä lapsen
 - huostaanotosta, sijaishuollosta ja huostassapidon lakkaamisesta on selvitettävä lapsen oma mielipide ja varattava hänelle mahdollisuus tulla kuulluksi LSL 20 §:n mukaisesti
 - 12 -vuotta täyttäneelle lapselle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi hallintolain mukaisesti häntä itseään koskevassa lastensuojeluasiassa.

Asianosaisten kuuleminen

- Lapsen huoltajalle, vanhemmalle ja henkilölle, jonka hoidossa tai kasvatuksessa lapsi on tai on välittömästi ennen asian valmistelun aloittamista ollut
- Kuuleminen voidaan jättää suorittamatta vain laissa säädetyin edellytyksin (LSL 42 § 3 mom, Hallintolaki 34 §)
- Joka tapauksessa päätös annettava tiedoksi

Kuuleminen

- Hallintolain 34 § - 36 §
 - Varattava tilaisuus lausua mielipiteensä tai antaa selitys seikoista, jotka saattavat vaikuttaa asian ratkaisuun
 - Ilmoitettava, mistä asiasta ja seikoista kuullaan
 - Varattava tilaisuus tutustua asiakirjoihin
 - LSL 20§: lapselle ei saa antaa tietoja, jotka saattavat vaarantaa hänen kehitystään tai ovat vastoin hänen muuta tärkeää etuaan

Muut tarpeelliset selvitykset ja lausunnot

- Tarvittaessa asiantuntijoiden lausunnot
 - Koulu, päiväkoti, terveydenhuolto., perheneuvola yms.
 - Lausunnot kirjallisina ja autenttisina

- Muut päätöksentekoon vaikuttavat selvitykset ja asiakirjat
 - Asiakaskertomus tarpeellisessa laajuudessa - esim. muutamalta edeltävältä vuodelta voi olla riittävää
 - Sen mukaan, mitä hakemuksen vaatimuksia / seikkoja asiakaskertomuksen tiedoilla halutaan selvittää / näyttää toteen
 - Mistä seikoista asianosaiset ovat erimielisiä – kiistanalaiset kysymykset kirjataan hakemukseen näkyviin
 - Lastensuojeluilmoitukset (mielellään kootusti)
 - Mahdolliset rikosilmoitukset yms. selvitykset , jos viitataan esim. rikosprosessiin hakemuksen perusteluissa

Hakemuksen täydentäminen

- Hakemuksen täydentäminen
 - Asiakassuunnitelma ja muut edellä luetellut asiakirjat voidaan toimittaa jälkikäteen hallinto-oikeudelle, jos niitä asian kiireellisyydestä tai muusta syystä ei ole voitu liittää hakemukseen
 - Hakemukseen on merkittävä, mitä asiakirjoja tullaan toimittamaan myöhemmin
- Hallinto-oikeus varaa asianosaisille tilaisuuden tulla kuulluksi hakemuksesta ja siihen liittyvistä asiakirjoista
- Oikeudenkäyntiasiakirjat ovat asianosaisjulkisia eli asianosaiset saavat tilaisuuden tutustua lähtökohtaisesti kaikkeen tuomioistuimelle toimitettuun aineistoon
 - Hallinto-oikeutta on informoitava, jos asiakirjoissa tietoja, jotka tulisi evätä asianosaisilta (esim. lapsen kuulemisessa esille tulleita asioita)
 - Hallinto-oikeus päättää sitten, mitä tietoja asianosaisille annetaan vs. oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus

Väliaikainen määräys

- Huostaanottohakemuksen ollessa vireillä
 - Hallinto-oikeus voi antaa määräyksen
 - Lapsen olinpaikasta ja kasvatuksen ja hoidon järjestämisestä
 - Tuomioistuinkäsittelyn aikana
- Lapsi kotona tai muun henkilön hoidettavana hakemuksen tullessa vireille ja sen aikana
 - Viranomainen ja asianosainen voivat hakea
 - Tuomioistuin voi antaa myös oma-aloitteisesti mutta vastuu lapsen tilanteen seuraamisesta on sosiaaliviranomaisella
 - Tuomioistuin tietää lapsen tilanteesta vain sen, mitä sille esitetään
- Lapsi kiireellisesti sijoitettuna
 - Hakemus tulee vireille, ei tarvetta hakea väliaikaismääräystä, jos lapsi voi olla ko. sijoituspaikassa asian käsittelyn ajan
 - LSL 39.5 §:n mukainen kiireellinen sijoitus hakemuksen vireilläollessa – haettava välittömästi väliaikaista määräystä
- Väliaikaisesta määräyksestä ei saa erikseen valittaa

Lupa lapsen terveydentilan tutkimiseen

- Lääkärin tai muun asiantuntijan tutkimus välttämätön lastensuojelun tarpeen selvittämiseksi
 - Huoltaja kieltää tutkimuksen
 - Johtava viranhaltija tai määräämänsä viranhaltija hakee
 - Lapsen mielipide selvitettävä, ellei se ole lapsen ikä, kehitystaso tai muut olosuhteet huomioon ottaen mahdotonta
 - Huoltajaa ja 12 – v lasta kuullaan hakemuksesta – vain erittäin painavasta syystä voidaan lupa antaa ilman kuulemista
 - Päätöksestä valitusmahdollisuus KHO:een – täytäntöönpanomääräys mahdollista antaa valituksesta huolimatta
 - säännös ei kumoa potilaslain 6 ja 7 §:n säännöksiä
 - Jos alaikäinen potilas riittävän kypsä päättämään omasta hoidostaan, tutkimusta ei voida tehdä hallinto-oikeuden luvkaan perusteella
 - Lääkäri arvioi, pystyykö lapsi päättämään hoidostaan

Kiireellisen sijoituksen määräajan jatkaminen

- Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä voi tehdä hakemuksen
- Kiireellisen sijoituksen määräajan (30/45 päivää) kuluessa
 - Perusteltava huostaanoton valmistelun vaatimilla tosiasiallisilla syillä kuten lausuntojen hankkiminen (kiire, resurssipula tms. hallinnolliset syyt eivät ole lain tarkoittamia syitä)
 - Kiireellisen sijoituksen jatkaminen tilanteessa, jossa ei valmistella huostaanottoa, mutta halutaan pitää lapsi vähän aikaa esim. “pysäytettynä” - ei lain tarkoittama syy
 - Lisäaika enintään 60 päivää mainittujen määräaikojen päättymisestä, jonka kuluessa tehtävä päätös tai hakemus huostaanotosta tai päätettävä kiireellisen sijoituksen lopettamisesta
 - Merkittävä selvästi hakemukseen, ovatko huoltaja/12 – v lapsi suostuneet määräajan jatkamiseen 45 päivään saakka
 - Hallinto-oikeus varaa asianosaisille tilaisuuden tulla kuulluksi (lyhyet määräajat kuulemista varten)
 - 19.3.2008/548 KHO:2008:19, HaO:n päätös on valituskelpoinen

Yleistä hakemuksista

- Hakemus perusteltava tarkemmin kuin aikanaan toimielimen päätökset
- Viranhaltijalla näyttötaakka, että hakemuksen vaatimukset ja perustelut näytetään selvityksillä / todisteilla toteen
- Tuomioistuimeen ei kannata toimittaa selvityksiä, jos ei samalla kerrota, mitä niillä halutaan osoittaa ja näyttää toteen (todistusteemat)
- Viranomais selvitykset / asianosaisten selvitykset ovat todistusaineistoa, jonka näyttöarvoa arvioidaan

Yleistä hakemuksista

- Hakemus voidaan vain hyväksyä tai hylätä
 - Sitä ei voida palauttaa uudelleen käsiteltäväksi
 - Tuomioistuin ei voi tehdä sosiaaliviranomaiselle kuuluvaa selvitystyötä
- Hakijan on hakemuksen vireilläollessa informoitava tuomioistuinta asioista, joilla merkitystä asian käsittelyn kannalta
- Hakemuksen voi myös peruuttaa, jos hakemuksen perusteena olevissa seikoissa tapahtuu muutoksia

Oikeudenkäynnin osapuolista

- Hakijaviranomainen on asianosaiseen rinnastuva osapuoli
- Suullisessa käsittelyssä
 - Lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä tai muu työntekijä voi olla todistaja taikka häntä voidaan kuulla asianosaisen tapaan asian selvittämistarkoituksessa
 - Hakija ilmoittaa todistajansa / todisteensa ja todistusteemansa
 - Asianosaisia voidaan kuulla asian selvittämistä varten ja he voivat nimetä todistajia / esittää kirjallisia tai muita todisteita
- Tuomioistuimella prosessinjohtovastuu ja virallisperiaatteen mukaisesti vastuu siitä, että asia tulee selvitettyksi
- Tuomioistuin pyrkii aineellisesti oikeaan lopputulokseen
 - Lapsen etu tulkintanormina
 - Lievimmän puuttumisen -periaate
- Tuomioistuin voi pyytää osapuolilta lisäselvityksiä ja hankkia selvitystä myös viran puolesta
- Mutta vaatimuksia tukevan näytön esittäminen on kuitenkin lähtökohtaisesti hakijaviranomaisella

Lopuksi

- Uuden lain soveltamisessa ollaan vasta alkutaipaleella
 - Kannattaa muistaa, ettei laki kuitenkaan muuttanut kaikkea
 - Esim. huostaanoton edellytykset ovat entisellään
- Lastensuojeluviranomaisten ja tuomioistuimen yhteistyökokemuksia ei ole vielä kartoitettu
 - Tuomioistuin objektiivinen hakijaan / asianosaisiin nähden
 - Näppituntuma on, että kunnissa on prosessuaalisiin kysymyksiin/ hakijan rooliin liittyen epätietoisuutta

Lähteet

- ◆ Forsberg&Koskinen&Törrönen. 2006. Lapset ja sosiaalityö.
- ◆ Hallituksen esitys eduskunnalle uudeksi lastensuojelulaiksi 252/2006 vp ja siihen liittyvät valiokuntien mietinnöt.
- ◆ Jukarainen, Heikki. Lastensuojelulain kokonaisuudistus. Koulutusmateriaali 2006.
- ◆ Lastensuojelulain kokonaisuudistustyöryhmän muistio. STM:n selvityksiä 2006:25.
- ◆ Mahkonen, Sami. 2007. Lastensuojelu ja laki
- ◆ Mäenpää, Olli. Hallintoprosessioikeus. 2007. Helsinki.
- ◆ Rätty, Tapio. Uusi lastensuojelulaki.2007. Helsinki.
- ◆ Sinko, Päivi. Sosiaalityön näkökulma lastensuojelulain uudistamiseen. Substanssityöryhmän raportti 31.3.2005.
- ◆ Välke, Sari. Uuden lastensuojelulain mukaiset hakemusasiat hallinto-oikeuksissa. Koulutusmateriaali 2007.